ਭਗਤ ਕਬੀਰ - ਸਬਦ ੧੩
ਜੋਤਿ ਕੀ ਜਾਤਿ ਜਾਤਿ ਕੀ ਜੋਤੀ ॥
ਰਾਗੁ ਗਉੜੀ, ਭਗਤ ਕਬੀਰ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ੩੨੫

ਜੋਤਿ ਕੀ ਜਾਤਿ ਜਾਤਿ ਕੀ ਜੋਤੀ ॥
ਤਿਤੁ ਲਾਗੇ ਕੰਚੂਆ ਫਲ ਮੋਤੀ ॥੧॥
ਕਵਨੁ ਸੁ ਘਰੁ ਜੋ ਨਿਰਭਉ ਕਹੀਐ ॥
ਭਉ ਭਜਿ ਜਾਇ ਅਭੈ ਹੋਇ ਰਹੀਐ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਤਟਿ ਤੀਰਥਿ ਨਹੀ ਮਨੁ ਪਤੀਆਇ ॥
ਚਾਰ ਅਚਾਰ ਰਹੇ ਉਰਝਾਇ ॥੨॥
ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੁਇ ਏਕ ਸਮਾਨ ॥
ਨਿਜ ਘਰਿ ਪਾਰਸੁ ਤਜਹੁ ਗੁਨ ਆਨ ॥੩॥
ਕਬੀਰ ਨਿਰਗੁਣ ਨਾਮ ਨ ਰੋਸੁ ॥
ਇਸੁ ਪਰਚਾਇ ਪਰਚਿ ਰਹੁ ਏਸੁ ॥੪॥੬॥

ਸਾਰ: ਡਰ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੁਆਰਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਇਕ ਭਰਮ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਕਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਵੈ-ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੀ ਕਮੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਘਾਟ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੱਚਾਈਆਂ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿਰਣੇ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਅਸੀਂ ਅਸਵੀਕਾਰ, ਤਿਆਗ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੇ ਡਰ ਨੂੰ ਪਾਲਦੇ ਹਾਂ। ਸੱਚਮੁੱਚ ਨਿਡਰਤਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਲਈ, ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਪਕੜ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੀਆਂ ਸੱਚਾਈਆਂ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਅੱਗੇ ਸਮਰਪਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸਾਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਨਾਲ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਪੂਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਹੈ।

ਜੋਤਿ ਕੀ ਜਾਤਿ ਜਾਤਿ ਕੀ ਜੋਤੀ ॥

ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦੀ ਜਾਤ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਹੜੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਹੈ? ਇਹ ਅਲੰਕਾਰਿਕ ਪੜਚੋਲ ਜਾਤ-ਅਧਾਰਤ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਵਿਅਰਥਤਾ ਅਤੇ ਭਰਮ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਤਿਤੁ ਲਾਗੇ ਕੰਚੂਆ ਫਲ ਮੋਤੀ ॥੧॥

ਇੱਕ ਕੰਡੇਦਾਰ ਪੌਦਾ, ਜਦੋਂ ਚੇਤਨਾ ਦੁਆਰਾ ਛੂਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੋਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਯੋਗ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਬਿਬੇਕ ਧਾਰਨ ਕਰ ਯੋਗ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। (੧)

ਕਵਨੁ ਸੁ ਘਰੁ ਜੋ ਨਿਰਭਉ ਕਹੀਐ ॥

ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਘਰ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਨਿਡਰ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਮਨ ਦੀ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਭਾਲ ਜੋ ਅਣਜਾਣ ਅਤੇ ਵਖਰੇਵੇਂ ਦੀ ਨਿਡਰਤਾ ਵਿਚ ਵਾਸ ਕਰੇ।

ਭਉ ਭਜਿ ਜਾਇ ਅਭੈ ਹੋਇ ਰਹੀਐ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜਿੱਥੇ ਡਰ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਨਿਰਭਉ ਹੋ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਖੰਡ ਦੀ ਭਾਲ ਜੋ ਹਉਮੈ, ਸ਼ੰਕਾ ਅਤੇ ਦਵੈਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ, ਸਦਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। (੧)(ਠਹਿਰਾਉ)

ਤਟਿ ਤੀਰਥਿ ਨਹੀ ਮਨੁ ਪਤੀਆਇ ॥

ਪਵਿੱਤਰ ਨਦੀਆਂ ਵਿਚਲਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਅਤੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਸਮੀ ਅਭਿਆਸ, ਭਾਵੇਂ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਵਾਲੇ ਹੋਣ, ਬੇਚੈਨ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਚਾਰ ਅਚਾਰ ਰਹੇ ਉਰਝਾਇ ॥੨॥

ਇਹ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਅਤੇ ਅਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਵਿੱਚ ਉਲਝਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਮਰਿਯਾਦਾ ਵਿਚ ਫਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। (੨)

ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਦੁਇ ਏਕ ਸਮਾਨ ॥

ਪਾਪ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਰਵਾਇਤੀ ਨੈਤਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨਿਜ ਘਰਿ ਪਾਰਸੁ ਤਜਹੁ ਗੁਨ ਆਨ ॥੩॥

ਤੁਹਾਡੇ ਸੱਚੇ ਘਰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਕਸੌਟੀ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ; ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਇਕ ਸੁਝਾਅ ਕਿ ਅੰਤਰੀਵੀ ਚੇਤਨਾ ਅੰਦਰ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਦਾ ਗੁਣ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਬੇਸਮਝੀ ਨਾਲ ਨਾ ਕਰੋ। (੩)

ਕਬੀਰ ਨਿਰਗੁਣ ਨਾਮ ਨ ਰੋਸੁ ॥

ਕਬੀਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਨਿਰਾਕਾਰ ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਚੇਤਨਾ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਕੇ ਕੋਈ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਇਸੁ ਪਰਚਾਇ ਪਰਚਿ ਰਹੁ ਏਸੁ ॥੪॥੬॥

ਇਸ ਸਾਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣੋ, ਸੰਤੋਖ ਧਾਰਨ ਕਰੋ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਰਹੋ: ਇਹ ਨਿਰਾਕਾਰ ਸਰਵਵਿਆਪੀ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਨਾਲ ਜੀਣ ਦੀ ਸੱਦ ਹੈ। (੪)(੬)

ਤੱਤ: ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜਾਤ-ਅਧਾਰਤ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਵਿਅਰਥਤਾ ਅਤੇ ਭਰਮ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਕ ਚਿੰਤਨਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਅਲੰਕਾਰਿਕ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਉਕਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਊਰਜਾ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਜਾਤ-ਰਹਿਤ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਊਰਜਾ ਵਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕਿਵੇਂ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ, ਬਲਕਿ ਨੈਤਿਕਤਾ, ਪਹਿਚਾਣ ਅਤੇ ਦਵੈਤ ਦੇ ਸੂਖਮ ਜਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਮੌਲਿਕ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਨਿਰਭੈ ਨਿਵਾਸ ਸਾਡੀ ਚੇਤਨਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰੀ

ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸਾਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਰੂਹਾਨੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮੋਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸਬਦ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਨਇੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਅਮਰਦੀਪ ਸਿੰਘ

Oneness In Diversity Research Foundation
ਵੈੱਬਸਾਈਟ: **OnenessInDiversity.com**

ਈਮੇਲ: **onenessindiversityfoundation@gmail.com**